



Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi (KMÜ EFAD)

Karamanoğlu Mehmetbey University Journal of Literature Faculty

E-ISSN: 2667 – 4424

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/efad>



Tür (Type): İnceleme Makalesi

Gönderim Tarihi (Submission Date): 27/11/2024

Kabul Tarihi (Acceptance Date): 25/12/2024

Yayımlanma Tarihi (Publication Date): 30/12/2024

Atıf Künyesi (Citation): Koç Aydın, Y. & Candemir Doğan, Y. (2024). Michel Foucault'nun İktidar Türleri Çerçevesinde Bir Distopya: "1984". *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, 7 (2), 229-239.

DOI: <https://doi.org/10.47948/efad.1591875>

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar yayımlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları Creative Commons Atıf Gayrı Ticari 4.0 Uluslararası (CC BY-NC-ND 4.0) olarak lisanslıdır.

Dergide yayımlanan makalelerin bilimsel ve hukuki sorumluluğu tamamen yazar(lar)ına aittir.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their published work and their work is licensed under Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC-ND 4.0).

The scientific and legal responsibility of the articles published in the journal belongs entirely to the author(s).

MICHEL FOUCAULT'NUN İKTİDAR TÜRLERİ ÇERÇEVESİNDE BİR DİSTOPYA: "1984"

Ayten KOÇ AYDIN*

Yeliz CANDEMİR DOĞAN**

Öz

Bu çalışma distopya edebiyatının güncel kaygılarını umursayan gözü pek eseri 1984'ü, Michel Foucault'nun düşünce çerçevesinin odak noktası olan "iktidar" kavramının türlerinden disiplinci ve düzenleyici iktidar türleri çerçevesinde değerlendirmek amacıyla yazılmıştır. Foucaultcu iktidarı genel anlamda üç katmanda incelemek mümkündür. Üç tür iktidar alanı üzerinde somut göstergeler arayan Foucault, *hukuksal*, *disiplinci* ve *düzenleyici* olmak üzere, iktidar, dönemleri ve kavramlarını geniş çerçevede ortaya koymuştur. Bu anlamda hukuksal iktidarı Klasik Çağ'ın monarşik yapıda; disiplinci iktidarı toplumları belirli stratejilerle toplu biçimde yönlendiren, aynı zamanda kapatma, dışlama, gözetleme ve normalleşme gibi iktidarın somutlaştığı bir yapıda; son olarak düzenleyici iktidarı ise bireylerin yaşam standartlarını düzenlemeye ve devamlılığa yönelik politikaları içeren bir yapıda bulmak mümkündür. George Orwell '1984' distopyasında Büyük Birader'in her yeri kaplayan fakat belli bir yeri olmayan baskıcı gücünü kurgulamıştır. 1984, insanların yaşamlarının neredeyse her anlamda kontrol altına alınışını anlatmaktadır. Makalede, iktidarın şekillendirdiği toplum yapısı ve birey, 1984'ün ortaya koyduğu kurgusal alan ile değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Foucault, İktidar, Distopya, 1984, Orwell.

* Prof. Dr., Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Felsefe Grubu Eğitimi, Ankara/Türkiye. E-Posta: aytenaydin@gazi.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0001-5490-6172>.

** Doktora Öğrencisi, Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Felsefe Grubu Eğitimi, Ankara/Türkiye. E-Posta: yeliz.dogan2@gazi.edu.tr, Orcid: <https://orcid.org/0000-0002-3985-4455>.

A DYSTOPIA WITHIN THE FRAMEWORK OF MICHEL FOUCAULT'S TYPES OF POWER: "1984"

Abstract

This study has been written to evaluate *1984*, a bold work of dystopian literature that addresses contemporary concerns. The evaluation focuses on disciplinary and regulatory types of power within the framework of Michel Foucault's concept of 'power,' which forms the core of his thought. Foucauldian power can generally be analyzed in three layers. By identifying concrete indicators for each type, Foucault categorizes power into legal, disciplinary, and regulatory frameworks, presenting these periods and concepts within a comprehensive structure. In this sense, legal power can be observed in the monarchical structure of the Classical Age. Disciplinary power emerges in structures that guide societies collectively through strategies such as closure, exclusion, surveillance, and normalization, while regulatory power focuses on policies designed to regulate and maintain the living standards of individuals. In his dystopia '1984', George Orwell fictionalized the oppressive power of Big Brother, which is all-pervasive but has no specific location. 1984 describes the control of people's lives in almost every sense. This article evaluates the structure of society and the individual as shaped by power within the fictional space created by *1984*.

Keywords: Foucault, Power, Dystopia, 1984, Orwell.

Giriş

Michel Foucault, 1926-1984 yılları arasında yaşamış olan çağdaş Fransız düşünürü, özellikle "Düşünce Sistemleri Tarihçisi" olarak tanınmaktadır. Fransa'nın Poitiers kentinde doğan Foucault, ilk eğitimini bir Katolik okulunda almış, ardından Paris'teki IV. Henry Lisesi'nden mezun olmuştur. Ecole Normale Supérieure'de felsefe öğrenimi görmüş, burada dönemin önde gelen düşünürlerinden Jean Hyppolite, Georges Canguilhem ve Louis Althusser gibi isimlerin öğrencisi olmuştur. Foucault, yirmi üç yaşında felsefe öğretmeni olarak mezun olduktan sonra, Althusser'in etkisiyle Fransız Komünist Partisi'ne katılmış, ancak 1951'de bu partiyle olan tüm bağlarını kesmiştir. Psikoloji alanında da eğitim almış olan Foucault, psikopatolojiye olan ilgisini artırmış ve 1954'te "Psikoloji ve Ruhsal Hastalık" adlı ilk eserini yayımlamıştır (Urhan, 2010: 9-10).

Foucault, 1955-1960 yılları arasında tamamladığı *Klasik Çağda Deliliğin Tarihi* adlı eseriyle, psikiyatri ve tıp alanlarında "arkeolojik" bir çözümleme yöntemi geliştirmiştir. Foucault'nun bu eseri, hem psikiyatri hem de tıp tarihine dair özgün bir bakış açısı sunmuş ve ona büyük bir ün kazandırmıştır. 1960'lı yıllarda, özellikle Nietzsche'den etkilenen Foucault, Collège de France'da felsefi düşünce tarihi kürsüsünü devralmış ve burada önemli dersler vermiştir. 1970 yılında *Söylemin Düzeni* adlı açılış dersinde Hegel'e ilişkin önemli eleştirilerde bulunmuş ve Nietzsche'nin düşüncelerinin çağdaş düşünürler için kritik bir kaynak oluşturduğunu vurgulamıştır (Tekelioğlu, 1999: 17).

Foucault'nun 1960'larda yayımladığı diğer önemli eserler arasında *Kliniğin Doğuşu* (1963), *Kelimeler ve Şeyler* (1966) ve *Bilginin Arkeolojisi* (1969) yer alır. Bu eserlerinde, özellikle insan bilimlerinin ve tıbbın tarihsel evrimini inceleyerek, toplumsal yapıları şekillendiren iktidar ilişkilerini ve bunların bireyler üzerindeki etkilerini ele almıştır. Foucault'nun düşünceleri, yalnızca akademik dünyada değil, aynı zamanda toplumsal eleştirinin temel taşlarından biri olarak geniş bir etki alanı bulmuştur (Urhan, 2010: 12). Foucault'nun felsefi mirası, özellikle modern Batı toplumlarının ve bireysel öznenin şekillenmesindeki iktidar mekanizmalarının anlaşılmasına katkıda bulunmuş; onun analizleri, yalnızca klasik filozofların düşünceleriyle değil, aynı zamanda çağdaş düşünceyi de yeniden şekillendirmiştir.

Foucaultcu felsefe okumalarının en temel kavramlarından biri iktidar kavramıdır. Ancak Foucault başkaca iktidar kavramlarından farklı olarak, basit biçimde toplumsal koşulların analiziyle ilgilenmez, o aynı zamanda toplumsal koşulların analizini yaparken analiz edilen 'şey'e yönelik bakış açılarının da zorunlu analizini ortaya koymaktadır (Mills, 2003: 2). Ona göre özne, bugün 'insan' olarak bildiğimiz yeni bir kavramla karşımıza çıkmaktadır. Bu kavramla, neredeyse eşzamanlı biçimde toplumsal alana ait yeni yönetsel kurumlar doğmakta ve 'insan', beşerî bilimler (*sciences humaines*) olarak adlandırılan bir bilgi

alanında özel bir bilgi biçimiyle çevrenmektedir. Kısaca, modern çağda toplumsal özne, toplumun bilimsel-yönetimsel söylemleri toplumsalın içinde inşa edilmektedir; yönetsel kurumlar ‘insan’ı toplumsala ait bu söylemlerin tam ortasına yerleştirmektedir (Tekelioğlu, 1999: 14).

Foucaultcu çalışmalardaki epistemolojik sapma, temelde bilginin hem öznesi hem de nesnesi olmayı sürdüren modern öznedir. Daha sonraları modern özne, on sekizinci ve on dokuzuncu yüzyılların yeni modernite deneyimine doğru eğrilen bir dünyadaki maddi ilişkilerin dönüşümüne paralel biçimde *iktidar ilişkileri, ben teknolojileri ve bilgi ağında* ortaya çıkmaktadır (O’Farrell, 2005: 112). Foucault, düşünce yaşamının özellikle son yirmi yılında, insanların içinde yaşamış olduğu farklı kültürlerin tarihi üzerine çalışmalarını yoğunlaştırmıştır. İktidar kavramını araştırmasının nedeni olarak saydığı ‘özne’yi temel almıştır (Rabinow, 1984: 7). Öznenin kuruluşunu incelerken farklılaşan kimlik ilişkilerinden ziyade araştırılması gereken bu ilişkiler ağının yenilikçi yönleri üzerine yoğunlaşmayı temel almıştır (Foucault, 2003: 276). İktidar mekanizmasının bu ilişkiler ağını araştırırken yüzeysel olanın değil, yüzeyin ötesini ya da bedeninin içini önemsemektedir. Bunu aynı zamanda yeni bilgi bakışıyla ‘hasta bireyin yaşam biçimi’ gibi yeni alanların da araştırılmasını amaçlanmaktadır.

Foucault en temelde bazı şeylerin söylenmesinin arkasındaki nedeni sorunsallaştırmıştır. Nitekim ona göre, ilgi ve merakın bilgilerimizi oluşturmaya götüren bir anahtar olduğu düşünülmemelidir çünkü bilgilerimizin oluşmasında asıl etken, nelerin söylenebileceğinin koşullarını ‘var olan iktidar düzenlemeleri’ oluşturmaktadır. Dolayısıyla Foucault bu düzenlemeler ışığında bakmış olduğu kurumsal yapılarda, bunların oluşum izlerini araştırmaktadır (McGowen, 1998: 97).

Foucault’nun on altıncı yüzyıldan başlatarak geliştirmiş olduğu iktidar çözümlemelerini şu şekilde kategorileştirmiş olduğunu görmekteyiz: İlk olarak merkezine ekonomiye dayalı ilişkileri koyan ve bunu bir hak olarak devredilebilir gören liberal hukuksal iktidar, sonrasında ekonomi merkezli iktidarı, sınıfsal tahakküm çerçevesinde ideoloji kavramıyla açıklayan Marksist iktidar anlayışıdır. Foucault bu çözümlemeyi ekonomizm olarak adlandırmıştır. İkinci çözümleme ise baskı kavramı çerçevesinde gelişmiş olan bir psikolojizmdir. Burada ise iktidar ilişkilerinin temelinde savaşı koyan bir hipotez belirlemektedir (Foucault, 1980: 86).

Düşünce hayatı boyunca ağırlıklı olarak araştırma ve incelemelerini, Klasik Çağ olarak belirlediği on yedinci ve on sekizinci yüzyılların düşünce tarihinin derinlemesine kavranması üzerine yoğunlaştıran Foucault, *Cinselliğin Tarihi* eserinin ilk cildinin beşinci bölümünü “yaşam ve ölüm hakkı” konusunun incelenmesine ayırmıştır. Düşünce Sistemleri Tarihi Kürsüsü başkanı olarak, 17 Mart 1976’da Collège de France’da vermiş olduğu bir derste *biyo-iktidar* kavramını ele almıştır. Aynı yılın daha önceki derslerinde tarihsel süreçlerin devamlılığının kavranılması için savaş sorununu ele alması gerekir gibi bir algının olduğunu belirtmiştir. Foucault; on sekizinci yüzyılda da savaşın ırklar arası savaş biçiminde düşünüldüğünü ve bu ırklar savaşı tarihinin yeniden oluşturmaya çalışıldığını, bambaşka bir süreçte de tekrar ele alınacağını göstermeye çalışmaktadır (Urhan, 2010: 79).

Foucault’ya göre on dokuzuncu yüzyılın temel olaylarından biri, yaşamın iktidar tarafından göz önüne alınmasıdır. Canlı varlık olarak insan üzerinde bir iktidar kurma, biyolojik olanın devletleştirilmesi denebilecek olan şeye götüren belirli bir eğilimin ortaya çıkmasıdır. Foucault’nun son derece önemseydiği bu durumun daha iyi anlaşılabilmesi için savaşa ve ırklara ilişkin çözümlemelerin arka planını oluşturan hükümler kuramına başvurulması gerekmektedir. Bu kurama göre yaşam ve ölüm hakkı hükümdarın temel ayrıcalığıdır. Dış güçler tarafından ortadan kaldırılmak ya da haklarına karşı çıkılmak istendiğinde, onlara karşı hükümdar meşru olarak savaş açabilmekte ve uyruklarından devleti korumak için talepte bulunabilmektedir (Foucault, 1992: 44). Kısacası uyruk, yaşam ve ölüm karşısında nötr durumdadır ve yalnızca hükümdarın keyfi kararına bağlı olarak yaşama ve ölme hakkına sahiptir. Yaşam ya da ölüm hakkının yalnızca orantısız biçimde ve her zaman ölümden yana kullanıldığı fikrinde olan Foucault’ya göre, hükmeden iktidarın yaşam üzerindeki etkisi yalnızca hükümdar öldürdüğü andan itibaren kullanılmaktadır. Dolayısıyla bu yaşam ve ölüm hakkının özünü kendi içinde barındıran da öldürme hakkıdır; hükümdar öldürdüğü anda yaşam üzerindeki hakkını kullanmış olmaktadır (Urhan, 2010: 80).

On dokuzuncu yüzyıla gelindiğinde Foucault’ya göre siyasal ve hukuk alanlarında köklü değişikliklerden biri meydana gelmiştir. Önceki hükümler hukuku ya da iktidarı tersi bir karakter

taşıyan iktidara bırakmıştır. Foucault yeni hukukun eskisini tamamen kaldırmak yerine ona nüfuz ederek içerden değiştirdiğini belirtmiştir. Bu değişimin birdenbire olmadığını ve on yedi-on sekizinci yüzyıllarda bireylerin kendi hükümdarlarını belirlemek suretiyle, ona kendilerinin üzerindeki bir mutlak iktidarı devretmek için bir araya gelip, toplumsal bir sözleşme gerçekleştirdiklerinde temel olarak bunu bir arada yaşama ve kendilerini koruma ihtiyacının bir gereği olarak yaptıklarını düşünmektedir. Foucault, on dokuzuncu yüzyıldan itibaren siyasal hukuk alanında görülen bu değişimi siyasal kuram düzeyinde değil; iktidar mekanizmaları ve iktidar teknikleri düzeyinde araştırmak istemiştir (Urhan, 2010: 81-82).

Batı dünyasında mutlak egemenliğe eklentili bir biçimde bir güç odağına bürünen topluma yönelik bilgi sistemleri meydana geldiğinde Foucault'ya göre bilgi disiplinlerinin yön vereceği disiplinci iktidarın tabanı oluşturulmaya başlanmıştır. Hukuksal iktidarın sisteminden farklı olan bu disiplinci söylem ile birlikte artık disiplinler de normalleşmenin aracı haline gelmiştir. Disiplinci iktidarın eylemlerinde referans noktası aynı zamanda klinik bilginin içeriğidir (Foucault, 1980: 106-107).

Foucault, iktidar tekniklerinin gelişim seyrinde on yedi ve on sekizinci yüzyılların esas olarak bireyin bedenini odak noktası olarak ortaya çıktığını belirtmektedir. Ona göre tahakkümün ilk görünümünü ortadan kaldırmaksızın, diğerinin içine yerleşen ve onu içeriden değiştiren bu yeni iktidar teknolojisinin uygulama alanı, bedeni merkeze alan disiplinci iktidar teknolojisinden farklı olarak, insanların yaşamlarıdır; insan bedeni değil insan türüdür (Foucault, 2003: 250). Birincisine göre, insanlar gözetlenecek, eğitilecek, kullanılacak ve cezalandırılacak bireysel bedenlere dönüşebilmeli ve dönüşmelidir. İkincisine göre, insanlar yaşama özgü doğum, ölüm, üretim, tüketim, hastalık vb. toplu süreçlerden etkilenen bir nüfus olarak dikkate alınmalıdır (Lemke, 2013: 41-42). Birincisi bireyselleşme yöntemiyle, beden üzerinde onu disipline edici bir iktidar kurmaktadır; ikincisi insan bedeninden ziyade insan türü, yani insan nüfusu üzerinde, onları bireyselleştirici değil yığınlaştırıcı bir iktidar kurmaktadır.

On yedi ve on sekizinci yüzyılda ortaya çıkmış olan disipline edici iktidar biçiminde fiziki cezalandırma değil, daha çok insanları sürekli gözetim altına alma çabasıdır. Dolayısıyla başlangıçta hapisane, kışlalar, tımarhaneler ve manastırlarda görülen bu denetim, sonraları hastaneler, okullar ve fabrikalarda uygulanmaya başlamıştır (Foucault, 1995: 156). Foucault bunu "önemli an" olarak adlandırmaktadır. Ceza törenlerinin gösterisi yerini maskeli bir varlığa bırakmıştır. Trajedinin yerini silüetler, yüzsüz sesler, dokunulması olanaksız varlıklar almıştır. Trajedi komediye dönüşmüştür. Adaletin cezalandırıcı aygıtı sonunda kaçınılmaz olarak, bu bedeni olmayan gerçeğe taşmak zorunda kalmıştır. Eski mutlak iktidar döneminde hükümdar adeta cezalandırdıklarının bedenine kendi iktidar gücünün fiziki izini bırakmaktaydı. Disipline edici iktidar döneminde ise bu cezalandırılması gereken kişi artık daha ziyade kamunun malı ve nesnesi haline dönüşmüştür (Foucault, 1995: 16-17)

Disiplinci iktidarın, *dışlama*, *kapatma*, *gözetleme* ve *normalleştirme/bireyselleştirme* şeklinde temel unsurları bulunmaktadır. Disiplinci iktidarın tarihsel görünümünden itibaren, suçluyu, hastayı, deliyi, malthuscu¹ çifti, yaşlıyı, sapkını, eğitilmemiş olanı dışlamış görülmektedir. Bu dışlamaların temel gerekçesi toplumun "olması gereken"ine "olağan"ına uymayarak marjinal kalmalarıdır. Kısaca dışlananlar 'kualsız bir toplum yoktur' düsturunu kabul etmemektedir (Townley, 1993: 45).

Foucault, Batının tarihsel sürecinde dört *dışlama* sisteminin bulunduğunu belirtmektedir. Bu dışlama unsurları şu şekildedir: rahipler ya da çalışmayan düşkünlerin *üretimden* dışlanması; toplumun beklentilerine ters biçimde evlenmeyen gençlerin *aileden* dışlanması; bir söze veya söyleme gereğinden çok ya da az değer verilip, *söylemin* dışlanması; son olarak da hem oyunun parçası hem de oyundan dışlanan Kral Oidipus gibilerinin "günah keçisi" olarak dışlanmalarıdır. Bu sonuncusu diğer insanların iyiliği düşünülerek (!) toplumdan sürgün edilmiştir, çünkü onlar lanetlenmiştir (Foucault, 2003: 218). Dışlanan biri daha vardır ki bu, çalışmadan, aileden, söylemden ve oyundan da dışlanmıştır. Bu dışlanma unsuru "deliliktir". Dolayısıyla disiplinci iktidarın ciddi bir şekilde kendini göstereceği olgu olarak delilik bu mekanizmanın prototipidir (Foucault, 2000: 108).

¹ Thomas Robert Malthus, İngiliz nüfus bilimci ve politik iktisat teorisyenidir. Karamsar kuramlarıyla meşhurdur. Maltusculuk ise, çocuk sahibi olmaktan ekonomik gerekçelerden ötürü kaçınan aile modelini belirtmektedir (Özgüven, 1992: 92).

Disiplinci iktidar mekanizmalarının dışlama unsurundan sonra *kapatma* unsuru ise hem delilik hem de suçlu üzerine gerçekleştirilen bir strateji olarak karşımıza çıkmaktadır. Disiplinci iktidarın kapatma stratejisi ise suçlu ya da hapisane üzerine inşa edilmiştir. Hapishaneye kapatılma söz konusu olduğunda temelde yalnızca cezaevi değil, tımarhane, yetiştirme yurdu ve kışladan da söz ediliyor demektir (Foucault, 2003: 137). Foucault'ya göre bu durum, mikro iktidarlar arasındaki özdeşliği göstermektedir. Bu özdeşliği göstermenin en iyi yolu, iktidar odaklarından herhangi birinin yönetmeliğini kurumun adı önemsenmeksizin ele almaktan geçmektedir. Bu yönetmeliğin, hapishane, tımarhane, fabrika, kışla veya öğrenci yurdu kurumlarının hangisine ait olduğu net biçimde ayırt edilememektedir (Townley, 1993: 88).

Foucault, Klasik Çağ'ın sonlarına kadar iktidarların cezalandırma stratejilerinde suçlu hapsetmek, cezalandırmak, idam etmek ya da sürgüne göndermek gibi ağır fiziksel işkenceye maruz bırakmak şeklinde uygulandığını belirtmiştir. Ancak on dokuzuncu yüzyılın başlarından itibaren yaygınlaşan bir ceza olarak, suçlunun yalnızca kapatılma biçimine yönelik bir sistem mevcuttur. (Foucault, 1995: 165). Kapatılma yoluyla oluşturulan bu ceza sisteminde alanların ayrıştırılması gerekli görülmüştür. Bu alt ceza sistemleri okullar gibi fabrikalar gibi kurumlarda yönetmeliklere bağlı olarak işlevselleştirilmektedir. Sonuçta cezalandırmanın amacı ıslah etmek olmalıdır, tüm uygulanan işlemler mikro iktidar stratejileri aslında bu amaca hizmet etmektedir. İktidarın ıslah için her zaman cezalandırmayı kullanmadığı unutulmamalıdır. Örnek vermek gerekirse, bir fabrika işçisi beklenti üzerinde performans sergilediğinde ödüllendirilebilmektedir (Foucault, 1992: 108).

Disiplinci iktidarın bir başka önemli unsuru da *gözetlemedir*. Foucault'ya göre, disiplin toplumunun temel özelliklerinden biri olan *panoptikon*, bireyleri sürekli gözetim altında tutmaya yönelik bir iktidar aracıdır. Dolayısıyla Foucault gözetleme açılımını panoptikon üzerinden yapmıştır. Ona göre bir kişinin herkesi gözetleyebileceği panoptikon² Bentham'ın düşü olmaktan daha fazlasıdır (Rigel, Batuş, Yücedoğan, & Çoban, 2005). Disiplin uygulanırken insanlara yöneltilen “dik bakış” etkisi, uzun süre uygulanan bir işkenceden daha etkili olması durumu, Foucault'ya göre panoptikonun keşfine neden olmuştur (Foucault, 1992: 257). Dolayısıyla gözetleme tekniklerinin oluşturulması, iktidarın etkisini artırmakla birlikte iktidarın da baskı uygulananların açıkça görülebileceği bir makine olarak panoptikona ihtiyaç duymaktadır (Foucault, 1995: 201).

Foucault, Bentham'ın panoptikon tasarımını, gözetim mekanizmasının sürekli görünür ama aynı zamanda kanıtlanamaz olmasını sağladığını belirtmiştir. Mahkûmlar, merkezdeki kulenin silüetini her an görebilirler, ancak kendilerini gözetleyen birinin olup olmadığını asla bilemezler. Bentham, gözetim altında olma hissinin bile bireyleri disipline etmek için yeterli olduğunu belirtmiştir. Foucault için bu sistemin ilgi çekici yanlarından birisi de hissedilen bu duygudur: *Gözetleniyor olduğumu bilme hissi*. Gözetim mekanizması için panjurlar ve zikzaklı yollar önererek, gözetmenlerin varlığını gizlemeyi amaçlamaktadır. Foucault açısından Panoptikon, iktidarı bireylerden soyutlayarak otomatikleştiren bir makinedir; bu düzenek sayesinde, iktidar törenler ve ayinler gibi somut araçlara ihtiyaç duymamaktadır (Paternek, 1987: 102).

David Lyon, distopya eserlerinin geleceğe yönelik birer uyarı niteliği taşımalarına rağmen, gerek 1984'te gerekse Panoptikon'da yapılması gereken şeye ilişkin bir örnek ya da öneri vermemiş olduğunu belirtmektedir. Ona göre Bentham da Orwell da “görme gücü”ne bağlıdır, her ikisi de denetleme, görme ve gözetleme gücüne dayanmaktadır. Bunun dışında Foucault'nun Panoptikon açılımı her yerde bulunması dolayısıyla daha umutsuz görünmektedir. Sonuç olarak her ikisinin de gözetleme mekanizmaları davranışları ve bedeni şekillendirmektedir (Lyon, 1997: 297-281).

Gözetim altında bulundurma eylemi kesintiye uğradığında dahi eylemin sonuçlarının devamlılığını sağlamak iktidar ilişkilerini destekleyen bir unsur olduğunu göstermektedir. (Foucault, 1992: 297). Dolayısıyla bunu destekleyen, disiplinci iktidarın dördüncü temel işlevi *normalleştirme*dir. Foucault'ya göre normalleştirme, Klasik Çağ'ın sonunda panoptik gözetimle birlikte iktidarın önemli araçlarından biri

² İngiliz toplum kuramcısı Jeremy Bentham'ın 1785 yılında tasarladığı hapishane inşa modelidir. Tasarımın konsepti gözetlenme üzerine kuruludur. Bu kavram Grekçe kökenli iki kelimedenden türetilmiştir. “pan” sözcüğü “bütün” anlamına gelmektedir, “opticon” sözcüğü ise “gözetlemek” anlamına gelmektedir. Bütünü gözetlemek anlamına gelen “panoptikon” adını almıştır (Özdel, 2012: 22).

haline gelmiştir. Disiplinci iktidar, kendi sisteminin çarklarının dönmesi adına sistemi tıkayan kişi ya da grupları normalleştirmektedir. İktidarın bu işlevi için sorun oluşturanlar, hasta, deli, suçlu, yaşlı, acemi asker, kalifiye olmayan işçi ve potansiyel suçlu gibi kimselerdir. (Shinner, 1982: 72). Öncelikle bir sınıflandırma yöntemi ve daha sonra disipline edici, kimin nereye yerleşmesi gerektiğini belirleyen kurumsal araçlara ihtiyaç vardır. Bu disipline edici araçlar kendi normları çerçevesinde kimin normal kimin anormal olduğunu ya da kimin yetenekli olup olmadığını belirleyen birtakım yaptırımlar uygulamaktadır (Rouse, 1983: 83).

Foucault'ya göre disiplinci iktidar bireyselleştirirken üç temel yöntem uygulamaktadır: *soyutlama*, *hiyerarşik gözetim* ve *sınav/teftiş* (Townley, 1993: 34). Disiplinci mekanizmaların toplumdan soyutlayarak kapattıkları insanların bilincine söylemek istedikleri ilk şey: "Sen toplumsal düzende diğerlerinden olumsuz anlamda faklısın ve uyum sağlayamıyorsun" dur. Dolayısıyla hiyerarşik *gözetim* de bireyselleştirmenin yöntemlerinden biridir. Buradaki gözetim, bireyselleştirici ve normalleştirici bir bakıştır; tasnif ve cezalandırma yöntemini kullanmaktadır (Foucault, 1992: 275).

Disiplinci iktidar her ne kadar hapishane ya da tımarhane gibi kurumlarda uygulanan izleklerle olumsuz özellikte görünse de refah toplumunu oluşturan düzenleyici iktidara geçişi hızlandırmıştır. Disiplinci iktidarın gerçek anlamda işlediği bir toplumda iktidarı uygulama konumunda olan insanların uzmanlar ve teknokratlar arasından seçilmesi geleneksel iktidara kıyasla bir ilerlemedir. Ancak böyle bir toplumda iktidarın bireylerin en özel alanına kadar nüfuz ederek insan yaşamının her alanını gözetleyerek robotlaştırması feodal ve monarşik hukuksal iktidara kıyasla bir gerilemedir (Townley, 1993: 93).

Foucault'ya göre on sekizinci yüzyılda temeli atılan, insan bedeninin 'anatomipolitiği'nin yerini, aynı yüzyılın sonlarında, insan türünün 'biyopolitiği'nin aldığı görülmektedir (Foucault, 2003: 242). Foucault tarafından biyo-iktidar olarak adlandırılan bu yeni iktidar teknolojisinde, egemen güç, doğumları, ölümleri, üreme oranlarını ve nüfus oranı gibi yaşamın içinde olan bir süreçler bütünü artık dikkate almaya çalıştığı görülmektedir. Dolayısıyla temel yaklaşımı bakımından disiplinci iktidar değil düzenleyici bir yapıda olan yeni iktidar teknolojisinin konusu bireysel plandaki bir insan bedeninin konusu olmadığı gibi hukuksal alanın tanımladığı anlamda bir toplumsal bünyeyi de ifade etmemektedir. Biyo-iktidarın konusu birçok bedenin bir araya gelmesinden oluşan biyo-organik bir bedendir ve bu nüfustur (Urhan, 2010: 82).

Foucault'ya göre biyo-politiğin ya da biyo-iktidarın odak noktası nüfusa dayalıdır; hem biyolojik hem de iktidar sorunu olarak nüfus, yeni iktidarın kendisine yönelmiş olduğu temel konu haline almıştır. Foucault, söz konusu iktidar türünde insan hayatının, insan türüne ilişkin biyolojik süreçlerin ele alınmasının ve bunlar üzerinde disiplinleştirici değil de düzenleyici bir etkinin söz konusu olacağını öne sürmektedir. Biyo-iktidar sözü edilen yeni iktidar teknolojisinin dışı yansımaları, Foucault'ya göre, toplum bilimcilerin ve tarihçilerin sıklıkla ele aldıkları, ölümün derece derece diskalifiye edilmiş somut olarak görülmektedir. Eski egemen iktidarın belirgin özelliği olan ölüm gücü artık yerini bedenlerin yönetilmesine bırakmıştır. Burada yaşamın hesaba dönük işletilmesi söz konusudur (Urhan, 2010: 83).

İktidarın stratejik aşamaları on sekizinci yüzyılın ortalarından itibaren yaşam ve nüfus gibi olguları hedef almıştır. İktidar, bireyler üzerindeki egemenlik ve kurumsallaşma sürecinden sonra farklı bir alana doğru açılım yapmıştır. Foucault'ya göre iktidarın nüfusu sorunsallaştırma ve bireylerin yaşam alanlarına yönelik stratejiler ve politikalar düzenleyici iktidar (biyo-politika) dır (Güneş, 2015: 60). Düzenleyici iktidar, işleyiş mekanizması yönünden toplumsal platformda aynı düzeyde bulunmamaktadır. Bu iki iktidar birbirine eklenmektedir. Bu durum şu şekilde örneklendirilebilir: Bir kentte işçi sitelerinin düzenlenmesi sırasında, buraya aile bireylerinin yerleştirilmesiyle sağlık ve güvenlik sigortaları, nüfusun yaşam sürelerinin artırılması bir arada yapılmaktadır (Foucault, 2002: 252).

Düzenleyici iktidar Foucaultcu iktidar anlayışının pozitif tarafını oluşturmaktadır. Marx, Hegel, Marcuse ve Freud gibi düşünürler için iktidar negatif anlam içermektedir. Nitekim bu düşünürlere göre iktidar sürekli olarak bireylere baskı uygulamakta ve toplumu sömüren bir güç olmaktadır (Farr, 2009: 85-86). Düzenleyici iktidar stratejilerinin temelinde insanların refahı ya da yaşamsallığını devam ettiriyor olması, devletin çıkarları ve kalıcılığının da teminatı demektir. Bu düşüncede etrafındaki iktidar yapısında, ülkedeki insanların sağlık durumları, yaşam standartları, refah düzeyleri gibi olgular o ülkeyi yöneten

makro iktidarın gücüyle doğrudan ilişkilidir. Disiplinci iktidar için ise bireylerin, üretici, yaratıcı ve nitelikli olması koşuldur. (Rouse, 1983: 47). Düzenleyici iktidar için eğitilmiş, kalifiye biçimdeki nüfus, disiplinli bir orduya sahip olmak kadar önemlidir (Shinner, 1982: 22).

Foucault'nun çalışmalarında disiplinci ve düzenleyici iktidar türünün işlevsellik kazanmış olduğu en önemli konu cinselliktir. Foucault, cinselliğin ortak nokta olmasını şu şekilde açıklamaktadır: “On yedinci yüzyıldan itibaren cinsellik, beden bireysel olarak disipline edilmesiyle nüfusun düzenlenmesi arasındaki eklem noktasında yer almıştır. Bireyler cinsellik açısından gözlemlenebilir. Cinsellik aynı zamanda nüfusun üremesini sağladığından, belli bir cinsellik stratejisi izleyerek doğum ve ölüm oranını değiştirmek mümkün olabilir” (Foucault, 2003: 183). Cinselliği disiplinci ve düzenleyici iktidara uygulama nesnesi olarak sunan alan ise Foucault'ya göre tıptır. On dokuzuncu yüzyılda tıp “toplumsal hijyen” stratejilerini uygulamakla düzenleyici iktidar politikalarını yürütürken, beden üzerindeki organik süreçleri incelemek suretiyle bedeni damgalamasıyla da disiplinci iktidar stratejilerini uygulamış olmaktadır (Foucault, 2002: 258).

Kurgusal olan bir devlet düşüncesinde daima aile kurumu; dolayısıyla da cinsellik unsuru her zaman kontrol altına alınmıştır. İyi toplum ve mutlu insanlar barındıran ütopyalarda halkın refahı için yapılan üreme planlaması, 1984'te de görüldüğü gibi, karamsar ve kaygılı insanlar barındıran distopyalarda iktidarın kendi varlığını korumak için sistemi kontrol altında tutması için yapılmaktadır. Totaliterliğin en güçlü araçlarından biri cinsel kurallara uyum sağlayan bireylerin eğitilmesidir.

Disiplinci iktidarın bir dışlama unsuru olarak gördüğü, üretkenlik ve işsizlik sebebiyle dışlamanın, Orwell'a göre sefalet ve sıkıcılığa dayalı görüntüsü mevcuttur. Orwell'a göre fakirliğin ve düşkünlüğün püf noktası, “geleceği yerle yeksan etmesi”dir. Geriye sadece şimdide ve burada, hayatta kalabilmek kalır. Orwell ayrıca “Geliriniz belli bir seviyenin altına düşer düşmez, insanların nasıl da anında sizi uyarma ve sizin adınıza dua etme hakkını kendilerinde gördüklerine” hayret etmektedir. Yoksulluğun toplumdan ve çoğu alandan bir dışlama yarattığını tecrübe ederek keşfettiğini belirten Orwell, toplumun aynı zamanda iş bulma konusunda baskıcı ve anlamsız boşluklar yarattığını da belirtmektedir (Bregman, 2018: 94-95).

Foucault'ya göre “her an gözetim” kurgusunun getirdiği durum disiplinci iktidarın bakış açısındaki sistemde adeta tek Tanrılı dinlerde görülen “her yerdeyim ve sürekli gözetliyorum” tasavvurunu Büyük Birader'e dönüştürmektedir (Foucault, 1995: 181). Panoptikon kurgusalının, Foucault'yu disiplinci modern iktidar unsurunun gözetlenmesini düşündürdüğü yerde; yine Foucault'nunda iktidar kavramının odak noktalarının George Orwell'ın 1984 yapıtını düşündürmüş olması, bu makale çalışması için referans noktasıdır.

Orwell'ın 1946 yılında yazmaya başladığı ve tamamlanması iki yıl süren 1984 eseri, totaliter olan tüm yapılara karşı uzun bir geleceğe dönük somutlaştırılmış bir tepki niteliğindedir. Bu nedenle 1984 için güncelliğini yitirmemiş iç karartıcı bir kurgu demek doğru bir saptamadır.

Orwell'ın bu eseri 1984 yılında sürekli savaş halinde olan üç totaliter devletten biri olan Okyanusya'da geçmektedir. Halk burada sorgulama ve düşünme olmaksızın liderleri Büyük Birader'e itaat edecek bir sistemin içine yerleştirilmiştir. Kontrol mekanizmaları insanları tamamen kuşatmış ve zihinlerinin tamamen yıkanmasına hizmet eden kurum ve denetçileri bu amaca hizmet için bulunmaktadır (Bregman, 2018: 95-97).

1984'te tüm kontrol mekanizmaları için kurumlar oluşturulmuştur. Orwell'ın Okyanusya üzerine yerleştirmiş olduğu “Büyük Göz” (Büyük Birader) anlaşılabilir bir biçimde her yerde ve anlaşılabilir biçimde bulunmaktadır. Her şeyi kontrol altında tutan ve yöneten bir parti; özgür düşüncüyü yok etmek ve doktrinleri kabul ettirmek için yeni bir dil ve bunun bir Bakanlığı bulunmaktadır (Orwell, 2014: 59). Parti sloganlarına yansıyan ve aynı anda çelişkili düşüncelere inandıran “çift düşünce” bulunmaktadır: “Savaş Barıştır”, “Özgürlük Köleliktir” ve “Cehalet Güçtür” (Orwell, 2014: 28). Parti, Düşünce Polisi görevlisiyle insanları her alanda ve her haliyle sürekli gözetim ve kontrol altına almaktadır. Kitabın kahramanı Winston Smith tarihi yeniden yazmaktan sorumlu olan “Gerçek Bakanlığı”nda bir parti görevlisi iken gerçekliğe ve nezakete olan özlem duygusu ile hükümete isyan etme girişiminde bulunmaktadır. Kendisi ile aynı başkaldırı hissine bürünmüş kişilerle birlik olan Winston, Büyük Birader'in denetçileri tarafından yakından

izlenmektedir. Bu arada ülkenin her yerinde tüm sokaklar ve ekranlarda “Büyük Birader Sizi İzliyor” sloganları bulunmaktadır. “Düşünce Suçları”nı her an izleyen hükümet casusları her yerdedir. Winston ve mücadele eden diğerleri “Sevgi Bakanlığından” şiddetli bir eğitim almak için gönderilse de burada hapsedilme, işkence ve yeniden eğitime maruz kalmaktadır. Burada amaç halkın bağımsızlığını tamamen ve insanlık onurunu yok etmektir (Orwell, 2014: 283-286).

“Dünyanın en kötü şeyinin ne olduğu kişiden kişiye değişir, dedi O'Brien, kimine göre diri diri gömülmek, kimine göre yakılmak...Ölümün çok sıradan biçimleri vardır, hatta hiç ölümcül olmayan biçimleri bile...Senin durumunda dünyanın en kötü şeyinin sıçanlar olduğu anlaşılıyor...Kafesi daha ilk gördüğünde, Winston bir şeyler sezerek ürpermişti, nedenini kestiremediği bir korkuya kapılmıştı...neye yaradığını birden kavramıştı. Akli başından gitti, dizlerinin bağı çözüldü. Bunu yapamazsınız! Yapmamalısınız, olamaz! Senden isteneni önünde sonunda yapacaksın... Maske Winston'ın yüzüne yaklaştıkça yaklaşıyordu. Kafesin teli yanağına değişiyordu. İşte o anda...Yok hayır, fazla iyimserliğe kapılmamalıydı, yalnızca bir umuttu bu. Belki de artık çok geçti. Ama birden, dünya cezasını aktarabileceği tek bir kişi, kendisi ile sıçanların arasına atabileceği tek bir beden olduğunu anladı. Ve o anda, deliler gibi, avazı çıktığı kadar bağırmağa başladı: Julia'ya yapın! Beni bırakın Julia'ya yapın. İstediginizi yapın ona, umurumda değil. Yüzünü parolasınlar, her yerini yalayıp yutsunlar. Beni bırakın' Julia'ya yapın!...

... Beyaz fayans döşeli koridorda, arkasında silahlı bir muhafız, gün ışığında yürür gibi yürüyordu. Nicedir beklediği kurşun beynine saplanıyordu. Başını kaldırıp o koskocaman yüze baktı. O siyah bıyığın ardına gizlenen gülümseyişin anlamını anlaması kırk yılını almıştı. Ah o acımasız boş aldanişlar! ...Yanaklarından cin kokulu iki damla gözyaşı süzülürdü. Ama artık her şey yoluna girmişti, mücadele sona ermişti. Sonunda kendine karşı zafere ulaşmıştı. Büyük Birader'i çok seviyordu” (Orwell, 2014: 319-334). Winston, insanlık onuru ortadan kaldırıldıktan sonra, işkence odasında sevgilisinin ismiyle, onu ele vermesiyle serbest bırakılacağını sanmış olsa da öncelikle tüm sistemi içselleştirerek kabul etmiş ve özgür ruhuna karşı vermiş olduğu mücadeleyi kaybetmiştir. Winston'ın ironik bir şekilde “Büyük Birader'i çok seviyordu” şeklindeki kabulüyle eser sonlanmaktadır (Orwell, 2014: 334).

Orwell, 1984'te “Büyük Birader” metaforuyla gerçekçi ve kültürel bir korku yapılaşmasını işlemiştir. Bu korkunun olduğu yerde asla bireysel bir yaşam alanı mümkün değildir. “Büyük Birader” insanları yalnızca gözetim altında tutmakla kalmamakta, aynı zamanda hükümetin kanunlarına uygunsuz olan her konuda ceza ve işkence yöntemiyle müdahaleye başvurmaktadır. Dolayısıyla bu baskı sistemi öyle oluşturulmuştur ki insanların zihinlerini tamamen yönlendirmektedir (Connelly, 2018: 128).

Foucault, siyasal iktidarın, korku stratejisine uygun biçimde, suçluların ve potansiyel suçluların toplumda her yerde olabileceğinin propagandasını yapmaktadır. Bunun için de iktidar sinema, televizyon ve diğer tüm basın-yayın araçlarını kullanmaktadır (Foucault, 2003: 176). Siyasal iktidar ve düzenleyici iktidar bunu halkın güvenliği gerekçesiyle uygulamaktadır. Bu açıdan bakıldığında 1984'te “düşünce polisleri” güvenlik ya da refah için değil “Büyük Birader”in korkusu ve Parti'nin baskısı doğrultusunda; ceza sistemine ve işkence yaptırımına dayalı biçimde uygulama yapmaktadır. Dolayısıyla 1984 distopyasında hukuksal iktidarın kral merkezli cezalandırmasının yanında, suçlu disiplinsizlik olarak algılayan ya da algılatan disiplinci iktidar uygulamalarını görmek mümkündür.

1984'te tüm kurumlar katı bir norm sistemine uygun biçimde işlemekle beraber, burada her yaptırım yoğun bir fiziksel ve zihinsel işkence şekline bürünmüş durumdadır. Dolayısıyla burada disiplinci iktidarın kurallara uygun “kapatılma” pratiği bulunmaktadır, fakat ağırlıklı olarak suçlunun cezalandırma işlemini “başkalarına ibret olsun” şeklinde “ceza tiyatrosuna” dönüştürülmesi dolayısıyla hukuksal iktidar biçimini görmek mümkündür.

1984'teki üç büyük devletin sürekli savaş halinde olması, ülkelerin kendi halklarını diledikleri yönde yönetebilmelerinin aracı olarak görülebilmektedir. Bu savaşlar makine üretiminin hâsıllarını tüketir fakat yaşam standardını yükseltmezler; kaldı ki Orwell böyle bir yükselişin savaşların gücünü ve meşruiyetini tehdit edeceğini çünkü daha büyük bir eşitliğin hiyerarşiyi tehdit edeceğini ima etmektedir. Temelde bu üç devlet de aynı değerleri paylaşmaktadır, fakat bu değerler farklı şekillerde tanımlanmaktadır (Steinhoff, 1975: 180). Bu anlamda disiplinci iktidarın temel unsuru olan dışlamayı Okyanus'ya devletin proletarya kesiminde örneklendiğini görmek mümkündür. Proletaryalar devletin kuralları içerisine dâhil

edilmeksizin, üretimden, eğitimden ve tüm haklardan dışarıda tutulmaktadır. Ellerinde yalnızca özgürlükleri mevcuttur (Orwell, 2014: 77-79). Orwell'in totaliteryanizme ilişkin en büyük kaygılarından biri, totaliteryanizmin, nesnel hakikat kavramına saldırmasıdır. Nitekim Orwell bizi bu rejimin iç baskılardan ötürü çökebilme ihtimaline yönlendirmemektedir; kaldı ki Parti kendine yönelik muhalefeti kolayca bastırma gücüne sahip biçimde kurgulanmıştır (Claeys, 2017: 181). Winston'ın “Bir umut varsa, proleterlerde olmalıydı” (Orwell, 2014: 94) diye düşünmesinin nedeni de budur.

Sistemden her türlü dışlanan proleterler, ağır bedensel çalışma, filmler, futbol, içki ve kumar sayesinde isyan etmekten engellenecek biçimde kurgulanmıştır. Bu kesimin ne dediklerine kimse aldurmamaktadır ve Winston da Marksist kuramın kabaca yorumundan anlaşılabilir şekilde, proleterlerin asla başkaldırmayacaklarını ve başkaldırmadıkça da bilinçlenemeyeceklerini bilmektedir (Orwell, 2009: 863). Proleterler aynı zamanda Orwell'in gerçek hayatta da sahip olduklarına inandığı ahlaki dürüstlük ve hakikiliği korumaktadır. Proleterler güce tapınarak yozlaşmamıştır (Claeys, 2017: 182).

Okyanusya'da parti bir oligarşidir fakat bu bir sınıf anlamında değildir. İç parti üyeleri sosyal Darwinizm'in Nietzscheci yorumuna uygun olarak, iktidar için iktidar peşindedir. Burada iktidar bir araç değil, bir amaçtır (Claeys, 2017: 180). Sonuç olarak Partinin iktidarı, geçmişi hedefleri doğrultusunda şekillendirebilme becerisine dayanmaktadır: “Geçmişi denetim altında tutan, geleceği de denetim altında tutar; şimdiki denetim altında tutan, geçmişi de denetim altında tutar.” (Orwell, 2014: 298).

Sonuç

Foucault, iktidar çözümlemelerini öncelikle merkeze ekonomiye dayalı her türlü ilişkiyi koyan ve bunu devredilebilir bir hak olarak gören hukuksal iktidarı araştırmak ile başlatmıştır. Onun anladığı şekliyle iktidar ekonomi merkezli ve ideolojik kavramlarla açıklanabilecek Marksist iktidar; baskı, bireyselleştirme ve psikolojizm eksenlerinde yoğunlaşarak temeline ‘savaş’ı koyan iki tür hipotezdir.

Foucault'nun iktidar çalışmalarında düşünürlerden ve siyaset kuramcılarından ayrıldığı temel nokta, onun “Batı hukuk yapısının merkezini oluşturuyor” dediği hükümdarlık ilişkilerini değil, topluma nüfus etmiş bulunan iktidar odakları arasındaki direnme ve tahakküm ilişkilerini odak noktası yapmış olmasıdır. Dolayısıyla Foucault için önemli olan toplumsal içindeki sayısız hükmetme işleyişleridir.

Birçok Foucault takipçisinin belirttiğinin aksine iktidara olan eğiliminin 1970 sonrasında değil, çalışmalarının tamamının temel problematiği olarak tüm çalışmalarının odak noktasında olduğunu belirtmiştir. Bu anlamda o, araştırma çabasının uzun süre, kendi toplumunda var olabilecek bilme (connaissances) ve bilgilerin (savoirs) bir analizi olduğunu düşünmüştür. Daha sonra gerçek araştırma sorununun güncelde herkesin sorunu olan iktidar olduğunun farkına varmıştır (Foucault, 2003: 169).

Foucault, iktidarın dönüşüm şekillerini, tıpkı tarihsel araştırmalarında olduğu gibi temel ayırım noktaları ve bireyi dönüştürme süreçleriyle birlikte araştırmıştır. Onun iktidar analizine yönelik unutulmaması gereken önemli bir ayırım bulunmaktadır: hukuksal iktidar ve disiplinci iktidarın birbirinden ayrı olduğu ve düzenleyici iktidarın da disiplinci iktidarın eklemlenmiş ve değişmiş bir biçimi olduğudur. Düzenleyici iktidar disiplinci iktidarı daha kabullenebilir şekle getirmiştir. Düzenleyici iktidar, iktidarın pozitif boyutlarını ortaya çıkararak tamamlayıcı bir iktidar konumundadır. Dolayısıyla Foucault'nun iktidar yapıları biri diğerine indirgenemeyecek biçimde sürdürülmektedir.

1984'ün, bazı kusurlarına rağmen iktidara yönelik kurguladığı sistem işlemektedir. Roman kasvet ve yokluk atmosferinin döngüsünde Winston Smith'in, beceremediği şekliyle, isyanını anlatmaktadır. Kitabın sonunda “Büyük Birader'i seviyordu” şeklinde okuduğumuz durum aslında iki ana temayı birlikte vermiştir. Birincisi entelektüellerin itibarının, kölece itaatının mantık ve dilin, “çift düşün” ve “yenisöylem” ile düşürülmesini, halkın en kötü duygularının uyandırılmasını, bireyciliğe düşmanlığı, savaş ateşi ve liderlere tutunma için cinselliğin bastırılmasının gerekliliğini gören tam bir bağımlılık görüntüsüdür. İkincisi ise devlet iktidarının her yerde oluşudur: devlet başkanının nerede olduğu bilinmeksizin ekranlardan duyurulması, posterinin her yerde olması, duyguları dahi okuyan düşünce polisi, geçmişin sürekli baştan yazılması görüntüsüdür.

Foucaultcu iktidar mekanizmalarının içindeki kapatılan birey, mikro iktidar uygulamaları aracılığıyla, sürekli görünüyor ve gözetleniyor olmanın baskıcı duygusunu her an hissetmektedir. Bu duygunun arkasında disiplinci iktidarın tıpkı tek Tanrılı dinlerde Tanrı'nın her an ve her durumda gözetleme halinde olması gibi bir sistem oluşturması bulunmaktadır. 1984'ün totaliter yönetim tarzı bizi Foucault'nun hukuksal iktidar düşüncesine götürse de bir yanı sıra ceza, baskı ve kontrol alanlarının uygulandığı kurumların varlığı, disiplinci iktidara götürmektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı

Makale kapsamında herhangi bir kurum veya kişi ile çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Etik Beyanı

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur. Etik Kurul izni ile ilgili; bu makalenin konusunu oluşturan çalışmanın yazarı ve hakemleri, Etik Kurul İznine gerek olmadığını beyan etmişlerdir.

Yazarların Katkı Oranları Beyanı

Yazarlar, çalışmanın tasarlanması; veri toplanması; veri analizi; makalenin yazımı; makalenin gönderimi ve revizyonu aşmalarında Ayten Koç Aydın (%50) ve Yeliz Candemir Doğan (%50) oranında katkı sunmuşlardır.

Kaynakça

- Bentham, J. (1995). Panopticon. M. Bozovic içinde, *The Panopticon Writings* (s. 29-95). London: Verso.
- Bregman, R. (2018). *Gerçekçiler İçin Ütopya: Kusursuz Dünyayı Nasıl İnşa Edebiliriz?* İstanbul, çev: Duygu Akın: Domingo.
- Claeys, G. (2017). *Cambridge Edebiyat Araştırmaları: Ütopya Edebiyatı*. İstanbul, çev: Zeynep Demirsü: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Connelly, M. (2018). *George Orwell: A Literary Companion*. McFarland Literary Companions.
- Curtis, B. (2002). Foucault on Governmentality and Population: The Impossible Discovery. *The Canadian Journal of Sociology*, vol.27, no.4, 505-533.
- Farr, A. (2009). *Critical Theory and Democratic Vision: Herbert Marcuse and Recent Liberation Philosophies*. New York: UK: Lexington Books.
- Foucault, M. (1980). *Power and Knowledge, selected interviews and other writings (1972-1977)*. edited by Colin Gordon: The Harvester press.
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin Doğuşu*. Ankara, çev: Mehmet Ali Kılıçbay: İmge Yayınevi.
- Foucault, M. (1995). *Discipline & Punish The Birth of the Prison*. New York, translation by: Alan Sheridan: Vintage Books.
- Foucault, M. (2000). *Deliliğin Tarihi*. Ankara, çev: Mehmet Ali Kılıçbay: İmge Yayınevi.
- Foucault, M. (2002). *Toplumunu Savunmak Gerekir*. İstanbul, çev: Şehsuvar Aktaş: Yapı Kredi Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *İktidarın Gözü*. İstanbul, çev: Işık Ergüden: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Seçme Yazılar III*. İstanbul, çev: Ferda Keskin&Işık Ergüden: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Seçme Yazılar IV*. İstanbul, çev: Işık Ergüden: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2003). *Seçme Yazılar*. İstanbul, çev: Ferda Keskin&Işık Ergüden: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2003). Society Must Be Defended. E. M. Fontana içinde, *Lectures at the College De France* (s. 239-264). New York: Picador.
- Foucault, M. (2003). *Society Must be Defended: Lectures at the College de France 1975-1976*. New York: Picador.
- Güneş, C. D. (2015). Ruh Bedenin Hapishanesidir: Michel Foucault. *Ekev, Akademi Dergisi*, 59-72.

- Lemke, T. (2013). Foucault, Politics and Failure. J. N.-O. Wallenstein içinde, *Foucault, Biopolitics and Governmentality* (s. 35-53). Stockholm: Södertörn University.
- Lyon, D. (1997). *Elektronik Göz: Gözetim Toplumunun Yükselişi*. İstanbul, çev:Dilek Hattatoğlu: Sarmal Yayınevi.
- McGowen, R. (1998). Reassessing Foucault: Power, Medicine and the Body. C. J. Porter içinde, *Power and Humanity* (s. 91-112). New York: Routledge.
- Mills: (2003). *Michel Foucault*. London: Routledge.
- O'Farrell, C. (2005). *Michel Foucault*. Londra: SAGE.
- Orwell, G. (2009). *The Complete Novels of George Orwell*. England: Penguin Books.
- Orwell, G. (2014). *Bin Dokuz Yüz Seksen Dört*. İstanbul, çev: Celâl Üster: Can Yayınları.
- Özdel, G. (2012). Foucault Bağlamında İktidarın Görünmezliği ve Panoptikon ile İktidarın Gözü Göstergeleri. *The Turkish Online Journal of Design, Art and Communication* , 22-29.
- Özgüven, A. (1992). *İktisadi Düşünceler-Doktrinler ve Teoriler*. İstanbul: Filiz Yayınları.
- Paternek, M. A. (1987). Norms and Normalization: Michel Foucault's Overextended. Panoptic Machine. *Human Studies* , vol.10, no.1 (97-121).
- Rabinow, P. (1984). *The Foucault Reader*. New York: Pantheon Books.
- Rigel, N., Batuş, G., Yücedoğan, G., & Çoban, B. (2005). *Kadife Karanlık: McLuhan, Foucault, Chomsky, Baudrillard, Postman, Lacan, Zizek*. Su Yayınları.
- Rouse, J. (1983). *Foucauldian Genealogy*. Rotterdam: Rotterdam University Press.
- Shinner, L. (1982). *Reading Foucault: Anti Method and the Genealogy of Power/Knowledge*. Wesleyan: Wesleyan University Press.
- Steinhoff, W. (1975). *The Road to 1984*. Londra: University of Michigan Press.
- Tekelioğlu, O. (1999). *Michel Foucault ve Sosyolojisi*. İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Townley, B. (1993). Foucault:Power/Knowledge. *Akademy of Management Review* , 18 (514).
- Urhan, V. (2010). *Fikir Mimarlari-24 Foucault*. İstanbul: Say Yayınları.